नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना

परियोजना कार्यान्वयन एकाइ,

धादिङ

बालीहरुको उत्पादन लागत मुल्य र लाभ-लागत अध्ययन तथा न्युनतम समर्थन निर्धारण

बालीहरु:

प्याज, सिमी, चैते धान

२०८१/८२

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना

परियोजनाकार्यान्वयन एकाइ,

धादिङ

बालीहरुको उत्पादन लागत मुल्य र लाभ-लागत अध्ययन तथा न्युनतम समर्थन निर्धारण

बालीहरु: प्याज, सिमी, चैते धान

२०८१/८२

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना
परियोजनाकार्यान्वयन एकाइ,
धादिङ

बालीहरुको उत्पादन लागत मुल्य र लाभ-लागत अध्ययन तथा न्युनतम समर्थन निर्धारण

बालीहरु: प्याज, सिमी, चैते धान

प्रकाशन मिति : २०८१/८२ असार

प्रकाशक : प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना, परियोजना कार्यान्वयन एकाइ, धादिङ

सर्वाधिकार : प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना, परियोजना कार्यान्वयन एकाइ, धादिङ

दुई शब्द

नेपाल विश्वमा पाइने सबै प्रकारका जलवायु भएको विकासोन्मुख देश हो, जहाँ यसको ६०% भन्दा बढी जनसंख्या बाँच्नको लागि कृषिमा निर्भर छ, जसमा साना स्तरमा कृषिमा संलग्न कृषकहरूको बाहुल्यता रहेको छ। कृषि क्षेत्रले नेपालको कूल गार्हस्थ उत्पादनमा करिब एक तिहाइ हिस्सा ओगटेको छ भने कुल जमिन क्षेत्रको २८.७५% कृषियोग्य जमिनले ओगटेको छ। देशको जनसंख्याको ठूलो हिस्सा कृषिमा निर्भर हुँदाहुँदै पनि किसानको आम्दानी मौसमको अवस्था तथा स्थानीय र अन्तर्राष्ट्रिय मूल्यको वरिपरि घुमिरहेको पाइन्छ।न्यूनतम समर्थन मूल्यले किसानहरूलाई उनीहरू उत्पादनमा न्यूनतम प्रतिफलको आश्वासन दिएर प्रतिकूल र अस्थिर बजार अवस्थाबाट जोगाउन मद्दत गर्दछ। यसमा नीतिगत तहमा व्यापक परिमार्जन र किसानको स्तरमा सचेतना आवश्यक छ। न्यूनतमसमर्थन मूल्य दिगोपनको लागि उपजको तोकिएको मूल्य अनुसार तुरुन्त भुक्तानी उपलब्ध गराउने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। प्रविधिमा आधारित मूल्य श्रृङ्खलालाई बढी जोड दिनुपर्छ। खेतीको सिजन सुरु हुनु अघि न्यूनतम समर्थन मूल्य घोषणाले किसानहरूलाई खेती कार्यको लागि हौसला प्रदान गर्दछ।

कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गर्ने, यान्त्रिकीकरण गर्ने, प्रशोधन तथा बजारीकरणको लागि आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्ने उद्देश्यले प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना अन्तर्गत विभिन्न ठाउँहरूमा सुपरजोन जोनहरू स्थापना हुने क्रममा धादिङ जिल्लामा पनि आ.व. २०७३/७४ देखि २०८०/८१ को बीचमा ४ वटा जोनहरू स्थापना भई कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। यस परियोजना अन्तर्गत मकै र तरकारी बालीमा कृषकहरूले लागत घटाउन र उपजको बजारीकरण उचित मूल्यमा गर्नको लागि यान्त्रिकीकरण र औद्योगिकीकरणमा सहयोग पाइरहेका छन्। तुलनात्मक रूपमा बढी लाभ लिन सकिने बालीहरूको पहिचान तथा छनौट गरी कृषकवर्गलाई सही मार्ग देखाउन सक्नु कृषि प्रसारको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ। यसको मापनका लागि लाभलागत विश्लेषण प्रयोग गर्न सकिन्छ। प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना,परियोजना कार्यान्वयन एकाइ, धादिङको आ.व. ८१/८२ को स्विकृत कार्यक्रम अनुसार न्यूनतम समर्थन मूल्य निर्धारणमा सहयोग गर्नको लागि तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण गर्ने कार्य गरिएको छ। आधुनिक कृषि प्रविधिमाथि कृषकहरूको पहुँच नभएसम्म कृषि क्षेत्रको दिगो विकासका लागि कल्पना गर्नु त्यति सान्दर्भिक हुँदैन, यसै तथ्यलाई मनन गर्दै प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना, परियोजना कार्यान्वयन एकाई, तरकारी जोन धादिङले घिरौला र गोलभेडा बालीहरूको सम्बन्धमा गरिएको लाभलागत

अध्ययनबाट यस क्षेत्रका कृषकहरुको बाली उत्पादन प्रक्रियामा लाग्ने लागत, उत्पादन र बजार मूल्यलाई मुख्यतः समेटिएको छ ।यो अध्ययन पूरा गर्नको लागि तथ्याङ्क संकलन र कम्प्यूटरमा तथ्याङ्क दाखिला गर्न छोटो समयमा प्रकाशन योग्य बनाउन अथक मेहनतका साथ खट्नुहुने परियोजनाका कृषि प्राविधिक बास्ना सिलवाल, सोनिता श्रेष्ठ, इन्टर्न विद्यार्थी लगायत सम्पूर्णलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु। यस लाभलागत अध्ययन विश्लेषणबाट न्यूनतम समर्थनमूल्य निर्धारणमापुग्न सक्ने योगदानका विषयमा पृष्ठपोषणसहित अमूल्य सुझावको अपेक्षा गर्दछु।

....

धन बहादुर थापा मगर

वरिष्ठ कृषिअधिकृत

विषयसूची

सूचि	पाना नं.
क) परिचय	**७**
ख) अध्ययन विधि	**७**
अ) उत्पादन लागत र लाभ लागत अध्ययन	८
१. उत्पादन लागत अध्ययन	८
२. लाभ लागत अध्ययन	८
आ) बजार सेवा योजना	८
इ) उत्पादन योजना	९
ग) सर्वेक्षणको नतिजा	**११**
अ) प्याज खेति गर्दा लाग्ने लागत मुल्य र लाभलागत अनुपात	११
आ) सिमि वालीको खेति गर्दा लाग्ने लागत मुल्य र लाभलागत अनुपात	१२
इ) चैते धान खेती गर्दा लाग्ने लागत मुल्य र लाभलागत अनुपात	१५
घ) निष्कर्ष	**१७**

टेबुलसूची

तालिका	पाना नं.
१. उत्पादन प्रक्रियाको कार्यतालिका	९
२. स्थिर पूँजीको आवश्यकता	११
३. प्याज खेति गर्दा लाग्ने लागत मुल्य र लाभलागत अनुपात	१२
४. सिमि खेति गर्दा लाग्ने लागत मुल्य र लाभलागत अनुपात	१३
५. चैते धान खेति गर्दा लाग्ने लागत मुल्य र लाभलागत अनुपात	१६

अनुसूचीहरु	पाना नं.
१. सिमि वालीको उत्पादन लागत सर्भेमा संलग्न कृषकहरुको विवरण	१८
२. प्याज वालीको उत्पादन लागत सर्भेमा संलग्न कृषकहरुको विवरण	२०
३. चैते धान वालीको उत्पादन लागत सर्भेमा संलग्न कृषकहरुको विवरण	२२

क. परिचय

कृषिजन्य उपजहरुको मुल्यमा आउने निरन्तर उतारचढाव र मुल्य अनिश्चितताले विश्वभरका धेरै किसानहरुलाई असर गरेको छ । मुल्यमा हुने अनिश्चितताले विशेष गरी साना तथा साना किसानहरुको बढि जोखिममा हुने गर्दछन् । तसर्थ किसानहरुलाई पर्ने जोखिमको न्युनिकरण गर्न विश्वका धेरै देशहरुले कृषिजन्य उपजहरुको न्युनतम सर्मथन मुल्य तोक्ने गरेका छन् । नेपाल कृषि प्रधान देश भए तापनि कृषि क्षेत्रमा हुने कम नाफा , कम उत्पादकत्व र किसानले पाउने मुल्य कम भएको कारणले धेरै किसानहरु विदेश पलायन भइरहेका छन् । कृषि उपजको मुल्य नितिमा सरकारी हस्तक्षेपको आवश्यकता धेरै पहिले नै महसुस गरिए तापनि उचित अध्ययन र डाटाको कमिले उक्त कार्य राम्रोसँग कार्यान्वयन नभएको अवस्थामा यस प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना, परियोजना कार्यान्वयन एकाई , धादिङ तरकारी जोन अनुशरण / तरकारी जोनले धादिङ क्षेत्रमा हुने मुख्य तरकारीहरु सिमि र प्याज को साथै चैते धानमा किसानको तहमा लाग्ने लागत र लाभको अध्ययन गरेको छ । जसले नेपाल सरकारलाई यी बालीहरुको न्युनतम समर्थन मुल्य तोक्न सहयोग गर्नेछ ।

उद्देश्य

- विभिन्न तरकारीको न्युनतम समर्थन मुल्य तोक्न तथा तोकिएको बालीको परिमार्जन गर्न सहयोग गर्ने ।
- कृषकहरुको तरकारी उत्पादन लागतको आधारमा नाफा /नोक्सान के भयो सोको जानकारी लिने ।
- विभिन्न तरकारीहरुको उत्पादन लागतको विस्तृत जानकारीको आधारमा वैकल्पिक तरिकाहरु (जस्तै ; स्थानिय तरकारीको बदलामा उन्नत वा हाइब्रिड तरकारी खेति , कृषिमा यान्त्रिकरणको प्रयोग गर्ने/नगर्ने भन्ने निर्णय गर्न सहयोग पुर्याउने ।
- किसानले प्रयोग गर्ने मलखादको प्रकार एंव मात्रा तथा पशुश्रम वा यान्त्रिकरणको प्रयोग, बालीको उत्पादकत्व, उत्पादनको मुल्य आदि खेति व्यवसायको आर्थिक सुचनाको प्रस्तुति एंव विश्लेषण गरी कृषि श्रेत्रको निति निर्माणमा सहयोग पुर्याउने

ख. अध्ययन विधि

विशिष्टकृतवालीहरूको लागत र लाभ-लागत अध्ययन गर्दा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रकाशन, विभिन्ननिकायहरूबाट प्रकाशित पुस्तक, जर्नल, मामिला अध्ययन प्रतिवेदनहरूको डेस्क अध्ययन गरिएको छ। लाभ लागत सम्बन्धी मूल्य श्रृंखलाका कार्यहरूको सम्पूर्ण विधिहरू सहित उत्पादन, बजारी करण र प्रशोधनसम्मकागतिविधिहरूमा गरिने क्रियाकलाप

र त्यसमा लाग्ने खर्च र आम्दानीको लेखाजोखा समावेश गरी परियोजनाबाट तयार पारिएको सर्वेक्षण फाराम तरकारी जोन तथा तरकारी जोन अनुसरण कार्यक्षेत्रका यस एकाइमा सुचिकृत व्यवसायिक कृषकहरुबाट प्याज वालीको ३० वटा र सिमि वालीको ३० वटा गरि जम्मा ६० जना कृषकहरुकोमा (अनुसुचि १,२ र ३) सर्वेक्षण गरिएको थियो ।सर्वेक्षणको क्रममा संकलितविवरणलाईExcel Sheet मा प्रविष्टि गराई विज्ञद्वारा विश्लेषण गराइएको थियो।

अ. उत्पादन लागत र लाभ लागत अध्ययन

१. उत्पादन लागत अध्ययन

कृषि जन्य वस्तुको उत्पादन गर्न बिभिन्न वस्तुहरु जस्तै बीउ, मलखाद, विषादीहरु तथा मानव श्रम, खनजोत, औजार, सिचाई, झारपात नियन्त्रण आदीको आवश्यकता पर्दछ जसले तरकारी उत्पादनको लागत निर्धारण गर्दछ। तसर्थ सर्वेक्षण गर्दा हरेक तरकारी उत्पादन गर्दा लाग्ने विभिन्न चल तथा अचल खर्चहरुको विवरण पनि लिइएको छ। किसानको लागी लगानीको अनुपातमा कृषि वस्तुहरुको उत्पादनबाट हुने मुनाफाले किसानहरुलाई कृषि तर्फ आर्कषित हुने वा नहुने निर्धारण गर्दछ। उत्पादन लागत अध्ययन गर्दा निम्न सुत्रको प्रयोग गरिएको थियो।

उत्पादन लागत = खनजोतको लागत+मलखादको लागत+श्रम लागत+....................
....

२. लाभ लागत अध्ययन

किसानद्धारा उत्पादित उपजको मात्रा, बजार मुल्य र उत्पादन लागतले किसानहरुको लाभ वा नोक्सानको मात्रा निर्धारण गर्दछ। तसर्थ सवैक्षेणको क्रममा हरेक बालीहरुको उत्पादकत्व र किसानले बेचेको मुल्य पनि टिपोट गरिएको थियो र लाभलागत अध्ययन गर्दा निम्न सुत्रको प्रयोग गरिएको थियो।

लाभलागत = जम्मा आम्दानी

उत्पादन लागत

आ. बजार सेवा योजना

व्यवसायीले नियमित रुपले बजार अध्ययन गर्नु अति आवश्यक छ। बजार अध्ययनको मुल उद्धेश्य उत्पादन गरिने वस्तुको माग र उपभोक्ताहरुको रुचि थाहा पाउनु हो। बजार अध्ययनको मुल उद्धेश्य उत्पादन गरिने वस्तुको माग र उपभोक्ताहरुको रुचि थाहा पाउनु हो। बजार अध्ययनको आधारमा के कस्ता वस्तु उत्पादन गर्ने हो भन्ने बारेमा निर्णयमा पुगिन्छ। खास गरि उक्त वस्तुको

डिजाइन, रङ, आकार प्रकार, तौल, स्वाद के कस्तो हुने एंव उत्पादित वस्तुको उपयोग कसरी गरिने हो आदी बारेमा निक्यौलमा पुगि योजना बनाइन्छ। यसका अतिरिक्त, उत्पादन गरेका वस्तु बीच गुणस्तर, आकार प्रकार, मुल्य एंव उपभोक्ता तथा व्यपारीहरुले दिइने सुविधाहरुमा के कस्ता अन्तर छन् भन्ने बारेमा पनि बजार सेवा योजनामा उल्लेख गर्नु आवश्यक हुन्छ।

इ. उत्पादन योजना

उत्पादन योजना बनाउँदा उपज उत्पादनको तरिका र प्रक्रिया, आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थको स्रोत र लाग्ने खर्च, आवश्यक जनशक्ति र अन्य उत्पादन सामग्रीहरूको बारेमा ध्यान पुर्याउनुपर्छ। वास्तवमा उत्पादन योजना तर्जुमा गर्नु भनेको उत्पादन प्रक्रियामा आवश्यक उत्पादन सामाग्रीहरू र तिनको उपयोगको विस्तृत विवरण तयार पार्नु हो। यसको अलावा उत्पादन योजनाले कस्ता प्रकारका औजार/उपकरण आवश्यक पर्छन्, उत्पादन प्रक्रियामा कति जनशक्ति लाग्ने छन् , साथै कुन गुणस्तरको कति सामग्रीको आवश्यकता पर्ने छ भन्ने बारेमा समेत जानकारी प्रदान गर्दछ। उत्पादन योजनाकै आधारमा उद्यमीले स्थिर सम्पातिअर्थात्पुँजीगत लगानीको आवश्यकता बारे विश्लेषण गर्नेछन्। यदि सम्भव छ भने उद्यमीले उत्पादन प्रक्रियालाई विस्तारमा उल्लेख गर्नुपर्छ। यदि यसो गर्न सम्भव नभए उत्पादन प्रक्रियाको प्रत्येक खुड्किलो (Step) उल्लेख गर्नु पर्छ। यस बाहेक उत्पादन योजना अन्तर्गत कार्य सञ्चालनचार्ट(Operational Chart) बनाउनु राम्रो हुन्छ।

तालिका १ उत्पादन प्रक्रियाको कार्यतालिका

क्र. सं.	क्रियाकलाप	असार	श्रावण	भाद्र	असोज	कार्तिक	मङ्सिर	पौष	माघ	फागुन	चैत	वैशाख	जेठ
१	जग्गा खनजोत												
२	नर्सरीमाबेर्ना तयार												
३	बीउ रोप्न जग्गा तयारी, छेउ कुना खन्न, डल्ला फोर्न र माटोमा मिलाउन												
४	कम्पोस्ट, रासायनिक मल, सूक्ष्मतत्त्व र चुना मिसाईमाटोसँगमिलाउने।												

क्र. सं.	क्रियाकलाप	असार	श्रावण	भाद्र	असोज	कार्तिक	मङ्सिर	पौष	माघ	फागुन	चैत	वैशाख	जेठ
५	बीउ, गानो, दाना रोप्न, बेर्ना सार्ने र बोकानी गर्न समेत												
६	थाक्रो वा टेका दिने												
७	गोडमेल, उकेरा र टपड्रेसिङ्ग २ पटक गर्न												
८	सिँचाइ र जल निकास व्यवस्था मिलाउने												
९	कुलो सफा गर्न												
१०	सूक्ष्म तत्त्व र विषादी छर्न ४ पटक												
११	बाली काटी ढुवानी गर्न												
१२	ग्रेडिङ्ग गर्न र प्याकिङ्ग गरी बजारसम्म ढुवानी												

माथिको तालिका १ ले उद्यमीले उत्पादन प्रक्रिया अन्तर्गत के काम कहिले गर्ने छन् भनि देखाउँछ । तालिका २ ले एक वर्ष भन्दा बढी खप्ने निर्माण कार्य, मेसिनरी तथा उपकरण र अन्य सहायक वस्तुहरू(Accessories) को लागि कति स्थिर पूँजी चाहिन्छ भनि देखाउँछ ।

ह्रासमूल्य(Depreciation) गणना गर्दा सम्पत्तिका वास्तविक खप्ने अवधि (Actual life)का आधारमा गरिन्छ। सहायक वस्तुहरूका २ वर्ष, मेशिनको १० वर्ष , फर्निचरको ४ वर्ष मानिएको छ। ह्रास मूल्य गणना गर्दा सम्पत्तिका मूल्यलाई यसको खप्ने अवधिले भाग गरिन्छ।

तालिका: २ स्थिर पुँजीको आवश्यकता						
क्र.स.	स्थिरपुँजीको विवरण	चाहिएको परिमाण	प्रति इकाइ लागत (रु)	जम्मा लागत	खपत वर्ष	वार्षिक ह्रास मूल्य (रु)
१	हसिया	३	६००	१८००	४.३	४१८.६०५
२	कुटो	२	३८५	७७०	५.४	१४२.५९३
३	कोदालो	२	१२५०	२५००	५.३	४७१.६९८
४	कोदाली	१	१२४०	१२४०	२.८	४४२.८५७
५	मिनी टिलर	१	४५०००	४५०००	५	९०००.
६	स्प्रयेर	१	४	३२५०	४	८१२.५
	जम्मा	ट्र्याक्टर भएको				१०४७५.७५
		ट्र्याक्टर नभएको				२२८८.२५
	चौ मासिकह्रास कट्टी	ट्र्याक्टर भएको				३४९१.९२
		ट्र्याक्टर नभएको				७६२.७५

ग) सर्वेक्षणको नतिजा

यस सर्वेक्षणको मुख्य उदेश्य भनेको यस धादिङ क्षेत्रमा खेति गरिने मुख्य मुख्य बाली अन्तर्गत प्याज, सिमी र चैते धान बालीको उत्पादन लागत र लाभ लागत अध्ययन गर्नु थियो। सर्वेक्षेणबाट आएका नतिजाहरु निम्नानुसार रहेका छन्।

अ) सिमी वाली खेति गर्दा लाग्ने लागत मुल्य र लाभलागत अनुपात

सिमी वालीको खेति गर्दा प्रति हेक्टर जम्मा चालु/संचालन खर्च रु. २५९९५० स्थिर खर्च रु. ४२६३ खर्च गरी जम्मा कुल लागत रु. २६४२१३ पाइयो र यसरी खेति गर्दा सिमी प्रति के.जि लागत रु.२५.६१ पर्ने रहेछ। किसानले प्रति हेक्टर औसतमा रु. 515750 आम्दानी गरेको पाइयो र लाभ लागत अनुपात ट्र्याक्टर प्रयोग गर्नेकोमा 2.०६ र ट्र्याक्टर प्रयोग नगर्नेकोमा १.९५ रहेको छ।तसर्थ यसरी खेति गर्दा किसानलाई फाइदाजनक देखिएको छ।

तालिका नं. ३ सिमी वाली खेति गर्दा लाग्ने लागत मुल्य र लाभलागत अनुपात

क्र.स.	विवरण	इकाइ	परिमाण	दर	जम्मा रु.
क)			ट्र्याक्टर भएको		**२४३७२०**
			ट्र्याक्टर नभएको		**२५९९५०**
१	जमिनको तयारी				
१.१	ट्र्याक्टरको प्रयोग	घण्टा	३०	७००	२१०००
१.२	पेट्रोल खर्च	लिटर	३०	१५९	४७७०
२	**अन्य खर्च**				
२.१	जमित तयारी, मल बोक्ने	जना	४०	८००	३२०००
२.२	गोडमेल गर्ने, टपड्रेस गर्ने	जना	४२	८००	३३६००
२.३	वाली टिप्ने र जम्मा गर्ने	जना	३५	८००	२८०००
३	**उत्पादनका बिभिन्न सामग्री खर्च**				
३.१	बीउ	किलो ग्राम	१८	२२००	३९६००
३.२	प्राङ्गारिक मल	एकमुष्ट रु.			७५००
३.३	रसायनिक मल				
	युरिया	किलो ग्राम	१७४	२५	४३५०
	डि.ए.पि	किलो ग्राम	१०८	५०	५४००
	पोटास	किलो ग्राम	५०	५०	२५००
३.४	थाक्रो खर्च	एकमुष्ट रु.			६००००
३.५	शुक्ष्म तत्व, विषादी, भिटामिन	एकमुष्ट रु.			१६०००
३.६	ढुवानी खर्च	एकमुष्ट रु.			१००००
	स्थिर खर्च		ट्र्याक्टर भएको		६९९२
			ट्र्याक्टर नभएको		४२६३
४	जग्गाको कर	एकमुष्ट रु.			२०००
५	पानी कर	एकमुष्ट रु.			१५००

क्र.स.	विवरण	इकाइ	परिमाण	दर	जम्मा रु.
६	ह्रासकट्टि	एकमुष्ट रु.	ट्र्याक्टर भएको		३४९२
			ट्र्याक्टर नभएको		७६३
ग)	**कुल खर्च**	रु.	ट्र्याक्टर भएको		२५०७१२
			ट्र्याक्टर नभएको		२६४२१३
घ)	**जम्मा उत्पादन**	किलो ग्राम	१०३१५		
ङ)	**बिक्रि परिमाण**	किलो ग्राम	१०३१५		
च)	**जम्मा आम्दानी**	रु.	१०३१५	५०	५१५७५०
छ)	**जम्मा नाफा**	रु.	ट्र्याक्टर भएको		२६५०३८
			ट्र्याक्टर नभएको		२५१५३७
ज)	**लाभ लागत अनुपात**		ट्र्याक्टर भएको		२.०६
			ट्र्याक्टर नभएको		१.९५

आ) प्याज वाली खेति गर्दा लाग्ने लागत मुल्य र लाभलागत अनुपात

प्याज वालीको खेति गर्दा प्रति हेक्टर जम्मा चालु खर्च रु. ४६१३५० र स्थिर खर्च रु. ४२६२ गरी जम्मा ४६५६१२ खर्च र कुल औसतमा रु. ८,८५,००० आम्दानी गरेको पाइयो र यसरी प्याज खेति गर्दा प्रति के.जि लागत रु.३१.५६ पर्ने रहेछ र लाभ लागत अनुपात ट्र्याक्टर प्रयोग गर्नेकोमा २.०४ र ट्र्याक्टर प्रयोग नगर्नेकोमा १.९ रहेको छ।तसर्थ आफ्नै मिनिटिलरको प्रयोग गरी खेति गर्दा किसानलाई फाइदाजनक देखिएको छ।

तालिका नं. ४ प्याज वाली खेति गर्दा लाग्ने लागत मुल्य र लाभलागत अनुपात

क्र.स.	विवरण	इकाइ	परिमाण	दर	जम्मा रु.
क)	**चालु/संचालन खर्च**		मिनिटिलर नभएको		**४६१३५०**
			मिनिटिलर भएको		**४४४३२५**
१	जमिनको तयारी				
१.१	मिनिटिलरको प्रयोग	घण्टा	३०	७००	२१०००
१.२	पेट्रोल खर्च	लिटर	२५	१५९	३९७५

क्र.स.	विवरण	इकाइ	परिमाण	दर	जम्मा रु.
२	**ज्यामी खर्च**				
२.१	नर्सरी बनाउने	जना	१५	१०००	१५०००
२.२	बर्ना सार्ने	जना	४०	१०००	४००००
२.३	सिंचाई	जना	९०	१०००	९००००
२.४	गोडमेल तथा थप मलखाद (३ चोटी)	जना	१४०	१०००	१४००००
२.५	बिषादी छर्ने	जना	५	१०००	५०००
२.६	गानो खन्ने	जना	६०	१०००	६००००
३	**उत्पादनका बिभिन्न सामग्री खर्च**				
३.१	बीउ	के.जी	१०	३०००	३००००
३.२	प्राङ्गारिक मल	एकमुष्ट रु.	१५००	५	७५००
३.३	रसायनिक मल				०
	युरिया	के.जी	२२०	२५	५५००
	डि.ए.पि	के.जी	९०	५५	४९५०
	पोटास	के.जी	८०	५५	४४००
३.५	सूक्ष्म खाद्यतत्व	लिटर	१०	५००	५०००
३.६	ढुसीनाशक बिषादी	के.जी	२०	६००	१२०००
३.५	कीटनाशक बिषादी	लिटर	२०	८००	१६०००
३.६	ढुवानी खर्च	एकमुष्ट रु.			५०००
ख)	**स्थिर खर्च**		मिनिटिलर भएको		६९९२
			मिनिटिलर नभएको		४२६२

क्र.स.	विवरण	इकाइ	परिमाण	दर	जम्मा रु.
४	जग्गाको कर	एकमुष्ट रु.			२०००
५	पानी कर	एकमुष्ट रु.			१५००
६	ह्रासकट्टि	एकमुष्ट रु.	मिनिटिलर भएको		३४९२
			मिनिटिलर नभएको		७६२
ग)	**कुल खर्च**	रु.	मिनिटिलर नभएको		४६५६१२
			मिनिटिलर भएको		४५१३१७
घ)	**जम्मा उत्पादन**	के.जी	१४७५०		
ङ)	**बिक्रि परिमाण**	के.जी	१४७५०		
च)	**जम्मा आम्दानी**	रु.	१४७५०	६०	८८५०००
छ)	**जम्मा नाफा**	रु.	मिनिटिलर भएको		४३३६८३
			मिनिटिलर नभएको		४१९३८८
ज)	**लाभ लागत अनुपात**		मिनिटिलर भएको		२.०४
			मिनिटिलर नभएको		१.९

इ) चैतै धान वाली खेति गर्दा लाग्ने लागत मुल्य र लाभलागत अनुपात :

चैतै धान वालीको खेति गर्दा प्रति हेक्टर जम्मा चालु खर्च रु. **१४१०००** र स्थिर खर्च रु. २७६२ गरी जम्मा कुल लागत रु. १४१७६२ पाइयो र यसरी चैतै धान खेति गर्दा प्रति के.जी लागत रु.27.६८ पर्ने रहेछ । किसानले प्रति हेक्टर औसतमा रु. १९१५२० आम्दानी गरेको पाइयो र लाभ लागत अनुपात ट्र्याक्टर प्रयोग गर्नेकोमा १.४5 र ट्र्याक्टर प्रयोग नगर्नेकोमा १.३५ रहेको छ । तसर्थ यसरी खेति गर्दा किसानलाई फाइदाजनक देखिएको छ ।

तालिका नं. ५ चैतै धान वाली खेति गर्दा लाग्ने लागत मुल्य र लाभलागत अनुपात

क्र.स.	विवरण	इकाइ	परिमाण	दर	जम्मा रु.
क)	**चालु/संचालन खर्च**		ट्रयाक्टर नभएको		**१४१०००**
			ट्रयाक्टर भएको		**१२८१७५**
१	जमिनको तयारी				
१.१	ट्रयाक्टरको प्रयोग	घण्टा	२४	७००	१६८००
१.२	इन्धन खर्च	लिटर	२५	१५९	३९७५
२	**अन्य खर्च**				
२.१	जमिन तयारी, मल बोक्ने	जना	३६	१०००	३६०००
२.२	गोडमेल गर्ने, टपड्रेस गर्ने	जना	२८	१०००	२८०००
२.३	धान काट्ने र धान थ्रेसिङ	जना	२८	१०००	२८०००
३	**उत्पादनका बिभिन्न सामग्री खर्च**				
३.१	बीउ	के.जी.	५०	९०	४५००
३.२	प्राङ्गारिक मल	एकमुष्ट रु.			४०००
३.३	रसायनिक मल				
	युरिया	किलो ग्राम	१५०	२५	३७५०
	डि.ए.पि	किलो ग्राम	६०	५५	३३००
	पोटास	किलो ग्राम	३०	५५	१६५०
३.५	शुक्ष्म तत्व, विषादी, भिटामिन	एकमुष्ट रु.			१२०००
३.६	ढुवानी खर्च	एकमुष्ट रु.			३०००
ख)	**स्थिर खर्च**		ट्रयाक्टर भएको		५४९२
			ट्रयाक्टर नभएको		२७६२
४	जगाको कर	एकमुष्ट रु.			१०००
५	पानी कर	एकमुष्ट रु.			१०००

क्र.स.	विवरण	इकाइ	परिमाण	दर	जम्मा रु.
६	ह्रासकट्टि	एकमुष्ट रु.	ट्र्याक्टर भएको		३४९२
			ट्र्याक्टर नभएको		७६२
ग)	**कुल खर्च**	रु.	ट्र्याक्टर भएको		१३१६६७
			ट्र्याक्टर नभएको		१४१७६२
घ)	**जम्मा उत्पादन**	किलो ग्राम	५१२०		
ङ)	**बिक्रि परिमाण**	किलो ग्राम	५१२०		
च)	**जम्मा आम्दानी**	रु.	५३२०	३६	१९१५२०
छ)	**जम्मा नाफा**	रु.	ट्र्याक्टर भएको		५९८५३
			ट्र्याक्टर नभएको		४९७५८
ज)	**लाभ लागत अनुपात**		ट्र्याक्टर भएको		१.४५
			ट्र्याक्टर नभएको		१.३५

घ) निष्कर्ष

यस सर्वेक्षणको उद्देश्यअनुरूप धादिङ तरकारी जोन क्षेत्रमा बढि खेति गरिने वालीहरु प्याज, सिमि र चैते धान वालीको उत्पादन लागत, आम्दानी र लाभलागत अनुपातको अध्ययन गरियो। अध्ययन गर्दा यस क्षेत्रमा किसानहरूले प्रयोग गर्ने आधुनिक तथा परम्परागत खेती प्रणालीको पनि अध्ययन गरियो। यसरी अध्ययनको क्रममा निम्न सारांसहरू पाइयो-

- खेती गर्दा आफैसंग ट्र्याक्टर हुँदा किसानहरूलाई धेरै फाइदा भएको पाइयो।
- समग्रमा धादिङ जिल्लामा ट्र्याक्टर आफ्नै प्रयोग गरी सिमी खेती गर्दा लाभलागतअनुपात २.०६ पाइयो र ट्र्याक्टर भाडामा लगाउँदा लाभलागत अनुपात १.९५ पाइयो।
- धादिङ जिल्लामा ट्र्याक्टर आफ्नै प्रयोग गरी प्याज खेती गर्दा लाभलागतअनुपात २.०४ पाइयो र ट्र्याक्टर भाडामा लगाउँदा लाभलागत अनुपात १.९ पाइयो।
- धादिङ जिल्लामा ट्र्याक्टर आफ्नै प्रयोग गरी चैते धान खेती गर्दा लाभलागतअनुपात १.४५ पाइयो र ट्र्याक्टर भाडामा लगाउँदा लाभलागत अनुपात १.३५ पाइयो।

प्याज वालीको उत्पादन लागत सर्भेमा संलग्न कृषकहरुको विवरण

क्र.स	कृषकको नामथर	ठेगाना न.पा/गा.पा	वडा	सम्पर्क नं.	वालीको नाम	कै.
१	रिता बिडारी	थाक्रे	१०		प्याज	
२	मैया तामाङ	थाक्रे	१०	९७४९७१२१२२	प्याज	
३	राजकुमार लामा	थाक्रे	१०		प्याज	
४	सरस्वती बास्कोटा	धुनिबेसी	१०		प्याज	
५	बसन्ती धिताल	थाक्रे	१०		प्याज	
६	अर्जुन खनाल	थाक्रे	१०	९८४२९९८३७६	प्याज	
७	ईन्द्र कुमारी गुरुङ	थाक्रे	१०	९७६६४४५९३४	प्याज	
८	बिनिता श्रेष्ठ	धुनिबेसी	२		प्याज	
९	उर्मिला कार्की	धुनिबेसी	२		प्याज	
१०	लिला बिडारी	थाक्रे	१०		प्याज	
११	सुनिता कोईराला	थाक्रे	१०		प्याज	
१२	ठुली मुईया लामा	थाक्रे	१०		प्याज	
१३	सिताला तामाङ	थाक्रे	१०		प्याज	
१४	सावित्री सुबेदी	थाक्रे	१०	९८४९७१२१२२	प्याज	
१५	रमिला घले	थाक्रे	१०		प्याज	
१६	हिम कुमारी बिडारी	थाक्रे	१०	९८६११५४३५६७	प्याज	
१७	मुना ढुङ्गाना	गजुरी	८		प्याज	
१८	साजन पाण्डे	गजुरी	१		प्याज	
१९	रामकुमार अधिकारी	गजुरी	८		प्याज	
२०	देवराज अधिकारी	गजुरी	८	९८४९१०४८६३	प्याज	
२१	सुनिता खनाल	धुनिबेसी	२	९८४९१०४८६३	प्याज	
२२	निर्मला खड्का	धुनिबेसी	२		प्याज	
२३	सन्तोषी बास्कोटा	धुनिबेसी	२		प्याज	
२४	ठुली कान्छी तामाङ	धुनिबेसी	२	९८७१३३६८७४०	प्याज	
२५	सिता धिताल	धुनिबेसी	२	९८४९८९२५१६	प्याज	
२६	राधिका सुबेदी	धुनिबेसी	२		प्याज	

२७	विनु भारती	धुनिबेसी	२		प्याज	
२८	केदार खड्का	धुनिबेसी	२	९८६०३११२८८	प्याज	
२९	भगवती सबेदी	धुनिबेसी	२	९८६०८९०६१८	प्याज	
३०	लक्ष्मी रञ्जितकार	धुनिबेसी	२	९८६०३११२८८	प्याज	
३१	डोल्मा लामा	धुनिबेसी	२	९८६०८९०६१८	प्याज	

अनुसुचि २

सिमि वालीको सिमि उत्पादन लागत सर्भेमा संलग्न कृषकहरुको विवरण

क्र. स.	कृषकको नामथर	ठेगाना		सम्पर्क नं.	वालीको नाम	कै.
		न.पा/गा.पा	वडा			
१	इन्द्रप्रसाद खतिवडा	गल्छी २ , भुतिहा	२	९८६१७०३६७१	सिमि	
२	तोयानाथ खतिवडा	गल्छी २ , भुतिहा	२	९८६००४६४१३	सिमि	
३	सूचा सापकोटा	गल्छी २ , जैसीटार	२	९८०८२१८४४८	सिमि	
४	गोपाल भट्ट	गल्छी २ , भुतिहा	२	९८४९४११६९३	सिमि	
५	शान्ता मगर	गल्छी २ , धापा	२	९८१०२८६१४५	सिमि	
६	छबीराज खतिवडा	गल्छी २ , भुतिहा	२	९८६०३५००८९	सिमि	
७	मन बहादुर लामिछाने	गल्छी २ , धापा	२	९८६६०७१६४०	सिमि	
८	बिस्नु प्रसाद अधिकारी	गल्छी २ , नियरिपानी	२	९८०१५२३०५०	सिमि	
९	देवराज खतिवडा	गल्छी २ , नियरिपानी	२	९८०८५४०६६७	सिमि	
१०	श्रीकृष्ण पौडेल	गल्छी २ , बेलिनटार	२		सिमि	
११	सोमप्रसाद खतिवडा	गल्छी २ , धापा	२	९८५११३८५०४	सिमि	
१२	शान्ता भुजेल	गल्छी २ , बेलिनटार	२	९८४१०१८६६९	सिमि	
१३	बाल कृष्ण खतिवडा	गल्छी २ , भुतिहा	२	९८४९९१८३८०	सिमि	

क्र.स.	कृषकको नामथर	ठेगाना		सम्पर्क नं.	वालीको नाम	कै.
		न.पा/गा.पा	वडा			
१४	धनबहादुर लामिछाने	गल्छी २ , धापा	२	९८२२८४५०६२	सिमि	
१५	माधव खतिवडा	गल्छी २ , धापा	२	९८४१६१३०४४	सिमि	
१६	शिव खतिवडा	गल्छी २ , भुतिहा	२	९८४०५३२४१९	सिमि	
१७	लाल बहादुर लामिछाने	गल्छी २ , धापा	२	९८५५०६०५७८	सिमि	
१८	कुमार भुजेल	गल्छी २ , बेलिनटार	२	९८१३३८०४७५	सिमि	
१९	नबराज भुजेल	गल्छी २ , धापा	२		सिमि	
२०	रामहरी खनाल	गल्छी २ , बेलिनटार	२	९८४९५६७५०६	सिमि	
२१	भगवती भट्ट	गल्छी २ , भुतिहा	२		सिमि	
२२	गोपाल भट्टराई	गल्छी २ , भुतिहा	२	९८४१६०३३६९	सिमि	
२३	पंकज खतिवडा	गल्छी २ , भुतिहा	२	९८०८९३६१२३	सिमि	
२४	सोम प्रसाद खतिवडा	गल्छी २ , धापा	२	९८५११३८५०४	सिमि	
२५	टंकबहादुर खतिवडा	गल्छी २ , भुतिहा	२		सिमि	
२६	देवकी खतिवडा	गल्छी २ , भुतिहा	२	९८४५४८७००३	सिमि	
२७	भक्त बहादुर पुलामी	गल्छी ३ , जैसिटार	२		सिमि	
२८	पोशलाल गुरुङ	गल्छी २ , भुतिहा	२		सिमि	
२९	राजा राम खतिवडा	गल्छी २ , भुतिहा	२		सिमि	
३०	प्रकाश सापकोटा	गल्छी २ , धापा	२		सिमि	

अनुसुचि ३

चैते धान वालीको सिमि उत्पादन लागत सर्भेमा संलग्न कृषकहरुको विवरण

क्र. स.	कृषकको नामथर	ठेगाना		सम्पर्क नं.	वाली	कै.
		न.पा/गा.पा	वडा			
१	रामकृष्ण ठकुरी	निलकण्ठ	४	९८४१६९७०४१	चैते धान	
२	दाताराम अधिकारी	निलकण्ठ	४		चैते धान	
३	सरस्वोती श्रेष्ठ	निलकण्ठ	४	९८६११७७८६१	चैते धान	
४	मिन कुमारी गुरुङ	निलकण्ठ	४		चैते धान	
५	धनमाया श्रेष्ठ	निलकण्ठ	४	९८४३०३२९३७	चैते धान	
६	दिप बहादुर गुरुङ	निलकण्ठ	४	९८४१०६२८०८	चैते धान	
७	कृष्ण बहादुर श्रेष्ठ	निलकण्ठ	४	९८६६२८१२७६	चैते धान	
८	नारायण प्रसाद रिजाल	निलकण्ठ	१२		चैते धान	
९	रामचन्द्र खनाल	निलकण्ठ	९	९८४९५१४५२४	चैते धान	
१०	कमिरोंग तामांग	निलकण्ठ	४	९८६०८८६९२३	चैते धान	
११	निर्मला तामांग	निलकण्ठ	४	९८००६८१७३८	चैते धान	
१२	बिन्दा अछामी	निलकण्ठ	४	९८२३४९९६९५	चैते धान	
१३	संजय साही ठकुरी	निलकण्ठ	४	९८१००४८६२०	चैते धान	
१४	चन्द्र नारायण श्रेष्ठ	निलकण्ठ	१२	९८४१०६३०६३	चैते धान	
१५	शिव प्रसाद रिजाल	निलकण्ठ	१२	९८४१७३९९७२	चैते धान	
१६	अनिता रिजाल	निलकण्ठ	१२	९८४९२९००९१	चैते धान	
१७	कोपिला अछामी	निलकण्ठ	४	९८६४५५७४०८	चैते धान	
१८	बद्रि प्रसाद अधिकारी	निलकण्ठ	९	९७६९३५९९५९	चैते धान	
१९	रामकुमार श्रेष्ठ	निलकण्ठ	३	९८४१६४१८८१	चैते धान	
२०	गुन्जमान श्रेष्ठ	निलकण्ठ	१२	९८२३१६६६७५	चैते धान	
२१	इश्वरी सापकोटा	निलकण्ठ	१२	९८५११७०४७५	चैते धान	
२२	दिपक अधिकारी	निलकण्ठ	४		चैते धान	
२३	हरिप्रसाद रिजाल	निलकण्ठ	४	९८४९३३९०५६	चैते धान	
२४	पुर्सोत्तम अधिकारी	निलकण्ठ	९	९८१८५८६०४३	चैते धान	
२५	थानेस्वोर रिजाल	निलकण्ठ	१२	९८४१३४०१४५	चैते धान	
२६	रेसम बहादुर मगर	निलकण्ठ	४	९८४५७९२९५९	चैते धान	

क्र. स.	कृषकको नामथर	ठेगाना		सम्पर्क नं.	वाली	कै.
		न.पा/गा.पा	वडा			
२७	रेनुका रिजाल	निलकण्ठ	१२	९८४१५२८४४३	चैते धान	
२८	युवराज रिजाल	निलकण्ठ	१२		चैते धान	
२९	राधा लम्साल	निलकण्ठ	९	९८४९७१००८७	चैते धान	
३०	नर बहादुर लम्साल	निलकण्ठ	९		चैते धान	